

A Paradigmatic model Of tourism development with a land use planning approach: A case study of Chahbahar city

Ashraf Sajadi ^{✉1}, Hassan Afrakhteh ²

1. Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran
2. Department of Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University, Tehran

Article Info	Abstract
<p>Article type: Research Paper</p> <p>Keywords: Tourism development, Land use planning, Chahbahar, Paradigm model.</p> <p>Received: 24 Nov 2024</p> <p>Received in revised form: 7 jan 2025</p> <p>Accepted: 31 Jan 2025</p> <p>Pp: 88-102</p>	<p>The current study is practical, interpretative, and analytical in nature, and it falls under the qualitative research group in terms of methodology because it was carried out with the intention of examining the paradigmatic model of development with the spatial space of the land in Chahbahar. The grounded theory approach has been applied to the data analysis. Information is gathered using two methods: interviews and library and documentary research. According to the findings, 10 concepts were identified as causal factors in three categories (integrated management, decentralized approach in tourism development programs, laws and regulations); nine concepts were identified as background factors in four categories (budget and credits in the tourism sector, appropriate mechanisms in company development, branding and investment, monitoring and evaluation of tourism projects, and strengthening social participation). Then, using the land improvement approach, the categories (reducing administrative corruption among relevant organizations and paying attention to Chahbahar's economic, social, and cultural capacities) were identified as effective intervening factors in the development of Chahbahar tourism. The following tactics were shown to be effective: (Discussion between related organizations, development of tourism research with an approach of aiming and developing education and awareness in the field of tourism in related organizations) Lastly, the region's tourism development had the following effects: economic development, sustainable development, unemployment reduction, and the development of infrastructure, facilities, and tourist attractions.</p>

Citation: Sajadi, Ashraf, Afrakhteh, Hassan. (2025). A Paradigmatic model Of tourism development with a land use planning approach: A case study of Chahbahar city, journal of Tourism management studies of the smart era, 2 (1), 88-102.

Publisher: Vali-e-Asr University of Rafsanjan

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2046673.1019>

© The Author(s)

Extended Abstract

Introduction

Land planning is a scientific discipline that uses a regional and spatial approach to determine development capabilities. Each region's capacity for tourism is one of the spatial capacities being examined. Despite appearing to be two distinct ideas at first, land planning and tourism are actually closely intertwined since tourism is a spatial activity that takes place in a particular location.

Therefore, the development of the tourism industry has been suggested as one of the fundamental axes of land planning in order to, on the one hand, serve as a tool for tourism activity organizers to facilitate the integration of this sector with other sectors within a region and, on the other hand, to lead to the recognition of tourism development capabilities in each region. Therefore, creating a new perspective on the development of the tourism industry using a spatial planning approach necessitates taking into account a wide range of issues and categories; failing to do so and focusing too much on the present will not yield the intended outcome, especially when the issue of urban and rural communities and the interaction between humans and nature comes up, the importance and complexity of the relationship between spatial planning and tourism will increase.

Since Chabahar Port is the closest landlocked nation in Central Asia to open waters, it is extremely significant. On the other hand, Chabahar's pleasant temperature and abundance of historical, cultural, ancient, and natural attractions are thought to be some of its reasons for drawing travelers from the Persian Gulf and the Middle East.

However, despite the excellent natural characteristics, including the pleasant climate of the Oman Sea coast in autumn and winter, the presence of hot and cold mineral waters, and active natural mud volcanoes, tourism in this region has not yet been developed as it should be, and the lack of facilities and the existence of phenomena such as smuggling of goods and illegal activities resulting from poverty and unemployment have caused tourism to not be able to achieve much

success in this region. Therefore, tourism in the shadow of land planning can be a factor in the progress of the Chabahar region and a stimulus for the feasibility of natural, human, cultural resources, etc. Accordingly, the present study was conducted with the aim of a paradigmatic model of Chabahar tourism development with a land planning approach and seeks to investigate and explore the following questions: - A set of causal, background and interfering factors What are the solutions and consequences of developing Chabahar tourism with a spatial planning approach?

Methodology

The present study is applied in terms of purpose, interpretive and analytical in nature, and is in the qualitative research group in terms of method. In order to analyze the information, the grounded theory method was used. The information collection method is also in two forms: documentary and library studies and interviews. Therefore, before conducting the interview, the researcher provided general information about identifying causal, contextual, and interfering factors, solutions, and consequences to the informants. When conducting the interview, the researcher first asked the participants in the research to express their experience of the phenomenon in question in the form of a story derived from their experiences in the field of the research subject. In the next stage, each interview was converted into a text, and for reliability, the written text was matched with the interview text. Along with data collection and converting the interviews into text, data coding and analysis were also carried out to find meaning in the interviews, and the information obtained from previous interviews was used as a basis for subsequent interviews. The interviews lasted about a month, and each interview lasted approximately 60 -90 minutes. The interviews continued until it was no longer possible to obtain new data. It is also worth mentioning that the statistical population in the present study also includes experts and elites in the field of study (tourism, urban and rural planning). In order to collect the sample

population, the purposive sampling method was used (until the results were saturated), which finally selected (24) people as the sample population.

Results

In order to identify the set of factors in the development of Chabahaar tourism with a spatial planning approach; the factors were examined in three parts: causal, contextual and interventional, and then the strategies and consequences were examined. Causal factors cause the formation of a category-oriented phenomenon. These factors are a set of categories and their characteristics that affect the main category. Table (1) shows the causal factors that lead to the development of Chabahaar tourism with an emphasis on the spatial planning approach, divided into concepts and categories or classes in which these concepts are classified. Specific factors that influence strategies are called contexts and are difficult to distinguish from causal factors. These factors are a set of concepts, categories or contextual variables, while causal factors are a set of active variables. Nine concepts in the form of four categories (budget and credits in the tourism sector, appropriate mechanisms in company development, branding and investment, monitoring and evaluation of tourism projects and strengthening social participation) were extracted from the interviews as contextual factors. Intervening factors are factors that are affected by strategies. These factors are a set of mediating and intermediary variables. The categories (reducing administrative corruption among relevant organizations and paying attention to the economic, social and cultural capacities of Chabahaar in the above-mentioned documents) were determined as effective intervening factors in the development of Chabahaar tourism with a spatial planning approach. Strategies represent behaviors, realities, and purposeful interactions that are influenced by intervening factors and the prevailing context. Three categories (dialogue building between relevant organizations, development of research in the field of tourism with a planning approach, and development of education and awareness in the field of

tourism in relevant organizations) were considered effective strategies in the development of Chabahaar tourism. Consequences are categories and classes that express the results and consequences of adopting strategies. The consequences of Chabahaar tourism development were determined with a land use planning approach focusing on the categories (development of infrastructure, facilities, tourism attractions, sustainable development, unemployment reduction and economic development).

Discussion and Conclusion

In this study, the paradigmatic model of Chabahaar tourism development with the planning approach was explained using the grounded theory strategy. The purpose of the study was to identify the views of specialists and experts on the categories that affect tourism development in this region. By reviewing the research findings in the causal factors section, three categories were obtained: integrated management, decentralized approach in tourism development programs, and laws and regulations. For Chabahaar tourism development with the land planning approach, what is most effective is changing the development approach from top to bottom. Although this approach has given way to a bottom-up approach in recent years, in many cities of the province, the dominance of the centralized approach is a major obstacle to development, which in turn has created a sectional view of the tourism sector. Therefore, it is necessary to overcome the centralized approach and pay attention to the Chabahaar tourism economy, considering that economic decentralization is important in the country, and to provide the necessary facilities and services in line with tourism development in time intervals. On the other hand, it was emphasized that cooperation and coherence should be established between the organizations responsible for tourism, and that good urban governance should be established in all relevant organizations in the best possible way. Laws and regulations are also considered important and significant in this regard, because sometimes the existence of cumbersome laws makes the path of

tourism development in Chabahaar difficult. On the other hand, based on the paradigm model, the development of Chabahaar tourism is related to factors such as budget and credits in the tourism sector, appropriate mechanisms in the development of companies, branding and investment, monitoring and evaluation of tourism projects, and strengthening.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. Authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work. There is a declaration of no competing interests.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We extend our gratitude to all the scientific consultants who contributed to this paper.

مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین (مورد مطالعه: شهرستان چابهار)

اشرف سجادی^۱، حسن افراخته^۲

۱- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

۲- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۰۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۰/۱۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۱/۱۲

صص: ۱۰۲-۸۸

کلید واژه‌ها:

توسعه گردشگری، آمایش سرزمین، چابهار، مدل پارادایمیک

پژوهش حاضر با هدف بررسی مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین در چابهار انجام شده است، از این رو، از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش کیفی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تئوری زمینه‌ای استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به دو صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مصاحبه است. نتایج نشان داد، ۱۰ مفهوم در ۳ مقوله (مدیریت یکپارچه، رویکرد نامتمرکز در برنامه‌های توسعه گردشگری، قوانین و مقررات) به عنوان عوامل علی؛ ۹ مفهوم در قالب ۴ مقوله (بودجه و اعتبارات در بخش گردشگری، سازوکارهای مناسب در توسعه شرکت‌ها، برندسازی و سرمایه‌گذاری، پایش و ارزشیابی طرح‌های گردشگری و تقویت مشارکت اجتماعی) به عنوان عوامل زمینه‌ای استخراج شدند. سپس مقولات (کاهش فساد اداری در بین سازمان‌های ذی‌ربط و توجه به ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چابهار در سندهای فرادست)، به عنوان عوامل مداخله‌گر موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین تعیین شدند. در ادامه نیز راهبردهای: (گفتمان‌سازی بین سازمان‌های ذی‌ربط، توسعه پژوهش‌ها در زمینه گردشگری با رویکرد آمایش و توسعه آموزش و آگاهی در زمینه گردشگری در سازمان‌های ذی‌ربط)، شناسایی شدند و در نهایت پیامدهای حاصل از توسعه گردشگری در منطقه شامل: توسعه زیرساخت‌ها، امکانات، جاذبه‌های گردشگری، توسعه پایدار، کاهش بیکاری و توسعه اقتصادی بودند.

استناد: سجادی، اشرف، افراخته، حسن. (۱۴۰۴). مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین (مورد مطالعه: شهرستان چابهار)، دو

فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، ۲(۱)، ۸۸-۱۰۲.

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2046673.1019>

نویسندگان

ناشر: دانشگاه ولی عصر رفسنجان

مقدمه

آمایش سرزمین، یک امر علمی با رویکردی فضایی و منطقه‌ای در جهت شناخت توانمندی‌های توسعه با توجه به قابلیت‌های مکانی است. یکی از قابلیت‌های فضایی مورد بررسی، قابلیت گردشگری هر منطقه است (پوراصغر و ویسی، ۱۳۹۱: ۱۸۷). اگر چه در نگاه اول، آمایش سرزمین و گردشگری دو مفهوم جداگانه هستند اما در حقیقت بسیار مرتبط هستند چرا که فعالیت گردشگری در یک مکان خاص انجام می‌شود و دارای یک ویژگی مکانی است (Dede & Ayten, 2012). از این رو، توسعه صنعت گردشگری به عنوان یکی از محورهای اساسی آمایش سرزمین مطرح شده (Mills, 2002: 42) تا از یک سو ابزاری برای سازماندهی فعالیت‌های گردشگری در جهت تسهیل ادغام این بخش با سایر بخش‌ها در داخل یک منطقه باشد (Dede & Ayten, 2012) و از سوی دیگر، منجر به بازشناسی قابلیت‌های توسعه گردشگری در هر منطقه شود. از این رو، تدوین چشم‌اندازی نوین در زمینه توسعه صنعت گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین، نیازمند در نظر گرفتن مسائل و مقولات بسیار مختلفی است که در نظر نگرفتن هر یک از آن‌ها و توجه بیش از حد به وضعیت موجود، نتیجه مطلوب را در برنخواهد داشت، به خصوص هنگامی که موضوع جوامع شهری و روستایی و تعامل بین انسان و طبیعت به پیش می‌آید، بر اهمیت و پیچیدگی رابطه آمایش سرزمین و گردشگری افزوده خواهد شد (Getz, 2001: 56).

رویکرد آمایش سرزمین در پی آن است که با مفروض داشتن و برجسته کردن وجود نوعی از رقابت بین مناطق ضمن شناسایی عوامل ریشه‌ای تاثیرگذار در توسعه یک منطقه و برآورد میزان اثرگذاری آنها، سمت و سوی راهبردهای توسعه منطقه‌ای را مشخص کرده و از این رهگذر سیاستگذاری منطقه‌ای را برای نیل به توسعه پایدار یاری رساند (Lengyel, 2007). همچنین با تکیه بر استعدادهای و منابع شناسایی شده در مناطق با ایجاد نوعی رقابت به جذب سرمایه‌های انسانی و مالی دست زده و در پی آن موجبات شکل‌گیری توسعه (مدنی، ۱۳۹۵: ۱۷)، در بخش‌های مختلف از جمله گردشگری را فراهم می‌آورد. در این راستا، در ایران نیز سیاست‌های توسعه اقتصادی از دیرباز، صنعت گردشگری را به عنوان یکی از جایگزین‌های نفت در نظر داشته است (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۰) به گونه‌ای که صنعت گردشگری ایران با توجه به افق چشم‌انداز خود می‌بایست در پایان برنامه هفتم توسعه (سال ۱۴۰۴) به جذب ۲۰ میلیون گردشگر بپردازد (زارعی‌متین و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۵)، چون اقتصاد ایران نیز اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از صادرات نفت دارد و متغیرهای کلان اقتصادی آن با پیروی از قیمت جهانی نفت در طول زمان دچار نوسانات شدیدی می‌شوند و روند حاکم بر متغیرهایی مانند تولید ناخالص ملی، سرمایه‌گذاری ناخالص، درآمد سرانه و غیره در سه دهه اخیر اقتصاد ایران، به روشنی نشان‌دهنده این موضوع است. از این رو، به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی در کشور، توسعه صنعت گردشگری از اهمیت فراوانی برخوردار است (فتحی پور و همکاران، ۱۳۹۷).

بندر چابهار به دلیل اینکه نزدیک‌ترین راه دسترسی کشورهای محصور در خشکی آسیانه میانه به آب‌های آزاد است از اهمیت بسیاری برخوردار است. از سوی دیگر؛ آب و هوای مناسب و وجود شمار زیاد جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، باستانی و طبیعی در چابهار از قابلیت‌های جذب گردشگر از کشورهای خاورمیانه و حوزه خلیج فارس به این منطقه به شمار می‌رود، اما با وجود شاخصه‌های طبیعی ممتاز از جمله آب و هوای مطبوع سواحل دریای عمان در فصل پاییز و زمستان، داشتن آب‌های معدنی گرم و سرد، گل‌فشان‌های طبیعی و فعال هنوز گردشگری این منطقه آنطور که باید توسعه نیافته است و کمبود امکانات و وجود پدیده‌هایی مانند قاچاق کالا و فعالیت‌های غیرقانونی ناشی از فقر و بیکاری سبب شده تا گردشگری نتواند موفقیت چندانی در این منطقه به دست آورد (عزتی و شکر، ۱۳۹۱: اعتمادی و صارمی، ۱۴۰۱)، از این رو، گردشگری در سایه آمایش سرزمین می‌تواند عاملی در جهت پیشرفت منطقه چابهار و همچون محرکی برای امکان‌سنجی از منابع طبیعی، انسانی، فرهنگی و ... باشد، بر این اساس، مطالعه حاضر با هدف مدل پارادایمیک توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین انجام شده است و به دنبال بررسی و کنکاش سؤالات ذیل است:

- مجموعه عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین کدامند؟

- مجموعه راهکارها و پیامدهای حاصل از توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

توسعه تنها یک پدیده اقتصادی نیست، بلکه فرایندی چند بعدی است که شامل سازماندهی مجدد و جهت‌دهی اصولاً توسعه اقتصادی در هر کشوری نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است (پرنیان و همکاران، ۱۳۹۶). سرمایه‌گذاری در گردشگری و استفاده از توان‌های بالقوه منطقه‌ای به منظور جذب گردشگر، یکی از راه‌های مناسب، بدین منظور است (هوشیار و آذرخش، ۱۴۰۲: ۵۹۲). بر اساس تعریف از سازمان جهانی گردشگری، گردشگری ابزاری برای تحرک اقتصاد حاشیه‌ای، ترویج و توسعه از طریق ایجاد اشتغال و درآمد است (Abby & Geifrey, 2006). صنعت گردشگری حدود ۹ درصد سهم اشتغال جهانی را دارد و تولید ناخالص داخلی آن نیز حدود ۷ تریلیون دلار است و این صنعت موفق شده بیکاری جهانی را با ایجاد فرصت‌های شغلی متنوع در سراسر جهان کاهش دهد (Fahimi et al., 2018:62). مطالعات نشان داد این رویکرد دارای ظرفیت فوق‌العاده‌ای برای رشد و توسعه مناطق مقصد است. علاوه بر این، دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر فعالیت‌های اقتصادی جدا می‌کند (Stabler et al., 2010). در این زمینه ایران نیز برای رهایی از اقتصاد تک‌محصولی متکی بر نفت به دلیل برخورداری از قابلیت‌های فراوان تاریخی، فرهنگی و طبیعی و داشتن راهبردهایی مناسب به سطح مطلوبی از توسعه دست خواهد یافت (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۶). از این رو، گردشگری شهری به عنوان یکی از زیربخش‌های مهم فعالیت گردشگری به میزان زیادی مورد توجه قرار گرفته و در فرایند جهانی شدن اهمیت روزافزونی یافته است (هوشیار و آذرخش، ۱۴۰۲) و به عنوان یک راهبرد به منظور کاهش عدم توازن منطقه‌ای و سرزمینی و در جهت تعدیل نابرابری میان روستا و شهر از حیث فرصت‌ها، منابع و منافع، ضرورتی اساسی و اجتناب‌ناپذیر به شمار می‌رود و بایستی به عنوان یکی از محورهای اساسی آمایش سرزمین مطرح و به طور همه جانبه مورد بررسی و اجرا قرار گیرد (Mills, 2002). امکان‌سنجی گردشگری می‌تواند با توجه به شاخص‌های مناسب از جمله جاذبه‌های گردشگری و پیرامون آن، راه‌های ارتباطی و سهولت دسترسی، ظرفیت‌پذیری گردشگر در واحد سطح، تاسیسات زیربنایی-اقتصادی، امکانات سکونتگاهی، پتانسیل‌های فرهنگی و تمایل ساکنان محلی در جذب گردشگری، پیامدهای گردشگری در اشتغال، سطح درآمد و افزایش سطح رفاه خانواده‌ها و بالاخره دستیابی به یک گردشگری پایدار صورت گیرد (Williams, 2000: 77). این گونه امکان‌سنجی در چارچوب آمایش سرزمین می‌تواند زمینه‌های مناسبی را در تلفیق و ترکیب شرایط مناسب شاخص‌های فوق فراهم آورد (رحیمی و هوشیار، ۱۳۹۸: ۳۲۱).

رسالت آمایش سرزمین با تأکید بر اصول آمایش سرزمین نظیر: محرومیت‌زدایی از مناطق، رفع نابرابری‌ها و عدم تعادل‌های منطقه‌ای (سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۶: ۷۱)، یکپارچگی قلمرویی، بخشی، سازمانی (Kidd, 2007) بهره‌گیری از قابلیت‌های استان و مناطق (قانون اساسی، ۱۳۶۸: ۳۲) و رفع آشفتگی‌های فضایی است تا از این طریق بتوان ضمن چاره‌جویی و حل مسائل لاینحل و مبتلا به استان، سبب سازماندهی سازمان فضایی مطلوب و محقق شدن چشم‌انداز توسعه فضایی شود (Zheng et al., 2019: 25). تبیین تئوریک مسئله، نیازمند دستیابی به یک چهارچوب نظری مناسب است. بنابراین انتخاب مناسب‌ترین تئوری توسعه از میان تئوری‌های توسعه پایدار، یکی از گام‌های راهبردی محسوب می‌شود (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۹۶: ۵۹۹). آمایش سرزمین با بهره‌گیری از رویکردها، اصول و مولفه‌های نظیر، مدیریت توسعه قلمرویی و هماهنگ کردن پیامدهای فضایی سیاست‌های بخشی، هماهنگی و یکپارچه کردن ابعاد فضایی سیاست‌های بخشی در قالب استراتژی سرزمینی (سازمان ملل متحد، ۲۰۰۸) روابط میان بخش‌های گوناگون (افقی) و در سطوح متفاوت (عمودی) قلمروها مشخص شدن حد تفصیلی برنامه‌ریزی آمایشی (آرامی، ۱۳۹۳: ۴۳)، مشارکت و توافق جمعی خردجمعی کنشگران توسعه (صرافی، ۱۳۹۳: ۱۲) تلاش دارد ضمن تحقق چشم‌انداز مطلوب، سازمان فضایی موجود را ترمیم و الگوی سازمان فضایی مطلوب را طراحی و تبیین نماید (Zheng et al., 2019). این رویکرد، از طبقه‌بندی سیستم‌های برنامه‌ریزی

مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین) .../ کج سجادی و افراخته

مکانی در چهار سبک استفاده می‌کند: جامع-یکپارچه، منطقه‌ای-اقتصادی، کابری اراضی و شهرسازی (Trkulja et al., 2012) این رویکرد برنامه یا چشم‌انداز بلند مدت برای توسعه سرزمین است که در همه حال هسته اصلی تحقیقات علمی بوده است (Maksic, 2019: 10) و به منظور سیاستگذاری فضایی بر فرایندهای اساسی استقرار و اجرای برنامه‌ریزی عمودی بلندمدت با رویکرد یکپارچه تاکید دارد (Albrechts, 2006; Davoudi & Strange, 2007; Kidd & Shaw, 2007; Morphet, 2013). در این راستا، در آمایش سرزمین، گردشگری به عنوان یک بخش ارزشمند و رشد یابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح بوده، و دارای خطرات و هزینه‌های کمتری در زمینه سرمایه‌گذاری با توجه به در دسترس بودن منابع و پائین بودن قیمت‌ها در مقایسه با دیگر پروژه‌ها می‌باشد، همچنین آمایش سرزمین در زمینه گردشگری در هر منطقه از طریق امکان‌سنجی توسعه گردشگری صورت می‌گیرد تا از این طریق قابلیت‌های توسعه گردشگری بازشناخته شود (Pearce, 2000: 78). از این رو، گردشگری به عنوان یک راهبرد و استراتژی به منظور کاستن از عدم توازن‌های منطقه‌ای و سرزمینی و در جهت تعدیل نابرابری‌های منطقه‌ای از حیث فرصت‌ها، منابع و منافع ضرورتی اساسی و اجتناب‌ناپذیر به شمار می‌رود (Mills, 2002: 145) در چنین وضعیتی، تعادل منطقه‌ای (عدالت جغرافیایی و عدالت منطقه‌ای) را در توزیع زیرساخت‌ها سبب می‌گردد و در سایه منطقه‌بندی گردشگری، دسترسی به زیرساخت‌ها و روساخت‌ها برای همه مناطق متعادل می‌گردد، و زمینه دستیابی به گردشگری پایدار فراهم می‌شود (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۰۶-۱۰۷).

در همین راستا، عظیمی آملی و قنبری (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان، آسیب‌شناسی توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین در شهر ساحلی سرخورد، به این نتایج دست یافتند، توسعه گردشگری در شهر ساحلی سرخورد موجب پدید آمدن نگرانی‌ها و بیم‌هایی از تهدید و تخریب هویت، محیط زیست و میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی، افزایش قیمت زمین و نابسامانی در رابطه با استرس‌ها و ترافیک برای ساکنان محلی گردیده است، به طوری که مقابله با اثرات ناشی از رشد گردشگری کنترل نشده و بی‌برنامه، نیازمند روش‌ها و شیوه‌های صحیح برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت درست این مکان‌هاست. حسینی و تقوایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان، آمایش سرزمین و راهبردهای توسعه گردشگری پزشکی در راستای گسترش دهکده‌های سلامت، نمونه موردی: منطقه دو سلامت، به این نتایج دست یافتند، به ترتیب استراتژی تهاجمی، بازنگری در اولویت اول و دوم و تدافعی و تنوع در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند.

رحیمی و هوشیار (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان، راهبردهای توسعه گردشگری شهری از دیدگاه آمایش سرزمین در استان کردستان، به این نتایج دست یافتند، امکان استفاده از ضعف‌ها و قوت‌ها و همچنین موازنه فرصت‌ها و تهدیدها در حد متوسط به پایین است، یعنی امکان بهره‌گیری از فرصت‌ها و قوت‌های موجود همراه با کم‌رنگ کردن ضعف‌ها و تهدیدها وجود دارد، اما این امر مستلزم برنامه‌ریزی و تقویت زیرساخت‌های گردشگری در استان و ارتقای آگاهی‌های عمومی در این زمینه است. درویشی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان، تحلیل فرصت‌ها و قابلیت‌های آینده گردشگری ورزشی مبتنی بر رویکرد آمایش سرزمین نمونه پژوهش: استان لرستان، به این نتایج دست یافتند، از بین مولفه‌های قابلیت و فرصت بیشترین مولفه‌های اثرگذار بر گردشگری ورزشی با ۵۴/۵ درصد به متغیر فرصت مربوط است. خوشه‌بندی، تحلیل و پراکنش پیشران‌های گردشگری ورزشی بیان‌کننده این واقعیت است که پیشران‌های کلیدی در هر دو بعد به صورت متوازن و مساوری توزیع شده است. امیرانتخابی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان، تحلیل ظرفیت‌سنجی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آمایش سرزمین مورد مطالعه استان کرمانشاه، به این نتایج دست یافتند، شهرستان کرمانشاه با کسب بیشترین امتیاز در جایگاه اول و شهرستان‌های اسلام آباد غرب و هرسین در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. در مقابل شهرستان ثلاث باباجانی در رتبه آخر قرار دارد. هوشیار و آذرخش (۱۴۰۲) در پژوهشی با محوریت تدوین استراتژی‌های توسعه گردشگری شهرستان سردشت با رویکرد آمایش سرزمین، به این نتایج دست یافتند، مناطق گردشگری شهرستان از توان بالای گردشگری برخوردار است و باید اقدامات مختلفی از جمله: توسعه و تجهیز زیرساخت‌های ارتباطی، افزایش فرهنگ عمومی مردم برای استقبال از گردشگران، ارائه خدمات مناسب، حمایت دولت از ساکنین روستاها جهت توسعه گردشگری و ایجاد خانه‌های گردشگرپسند و در راستای آموزش و توانمندسازی صورت

گیرد. عزیزی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان، تحلیل فضایی خوشه‌های گردشگری با تاکید بر کسب و کارهای کوچک روستایی در منطقه ۹ آمایش سرزمین، به این نتایج دست یافتند، روستاهای نامق، مزینان، زعفرانیه، ارزنه، کریمو دارای پتانسیل قویتری نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه هستند و نتایج حاصل از مدل گاتمن نشان داد روستاهای کنگ، زعفرانیه، خراشاد، فیروزه و روبین به لحاظ برخورداری نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه در سطح بالایی قرار دارند. همچنین به بررسی مشخصات خوشه‌های کسب و کارهای کوچک روستایی پرداخته شد و نتایج در این مورد نشان داد کسب و کارهای کوچک گردشگری روستایی در منطقه از تمرکز جغرافیایی و بخشی برخوردار نیستند و به لحاظ پیوندهای درونی و بیرونی به این صورت بود که ارتباطات افقی و عمودی میان کسب و کارهای کوچک روستایی با هم و سایر کسب و کارها در بیشتر موارد عالی و در برخی موارد نیز ضعیف است.

پرویزی (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان، گردشگری، ارزیابی و آمایش سرزمین، به این نتایج دست یافتند، مشارکت، حس تعلق و مسئولیت اجتماعی را در جوامع محلی تقویت نموده و به حفظ هویت فرهنگی آنها کمک می‌کند. فافوریدا^۱ و همکارانش (۲۰۲۳) به بررسی نقشه‌برداری قابلیت‌های خوشه گردشگری روستایی با استفاده از سیستم تصمیم‌گیری فضایی به عنوان پایه برنامه‌ریزی گردشگری پایدار پرداختند، و به این نتایج دست یافتند، توسعه روستاهای توریستی در مناطقی است که دارای تعداد کافی روستا، جاذبه‌های گردشگری و زیرساخت‌های مناسب باشند. در منطقه مورد مطالعه دو خوشه قوی وجود دارد که در آن دسترسی و امکانات رفاهی و خدمات جانبی موثر است.

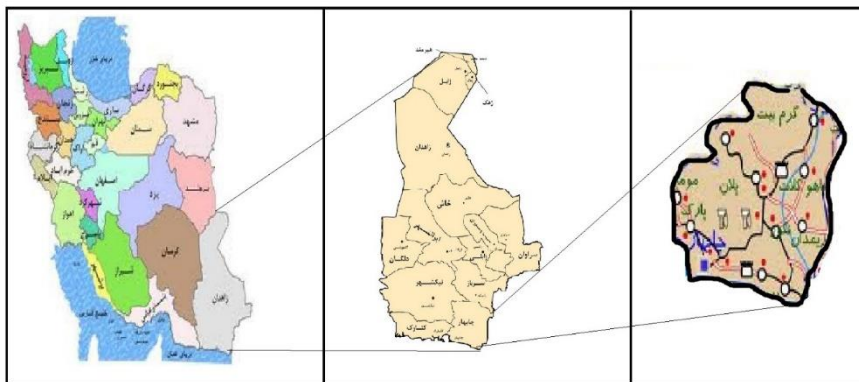
مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت تفسیری و تحلیلی و از لحاظ روش در گروه پژوهش کیفی قرار دارد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تئوری زمینه‌ای استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به دو صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مصاحبه است. از این رو، پیش از اجرای مصاحبه اطلاعات کلی درباره شناسایی عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهکارها، پیامدها توسط پژوهشگر به آگاهی‌دهندگان ارائه شد. هنگام اجرای مصاحبه ابتدا پژوهشگر از افراد مشارکت‌کننده در پژوهش، درخواست نموده تا تجربه خود را از پدیده مورد نظر را در قالب یک قصه یا داستان برگرفته از تجارب خود در زمینه موضوع پژوهش بیان نمایند. در مرحله بعد، هر مصاحبه تبدیل به متن می‌گردید و برای اطمینان نیز یک بار متن نوشته شده با متن مصاحبه تطبیق داده شد. همگام با جمع‌آوری داده‌ها و تبدیل مصاحبه‌ها به متن، کدگذاری و تحلیل داده‌ها نیز صورت می‌گرفت تا مصاحبه‌ها معنایی شود و اطلاعات به دست آمده از مصاحبه‌های قبلی به عنوان مبنای برای مصاحبه‌های بعدی استفاده شد. مصاحبه‌ها حدود یک ماه طول کشید، و هر مصاحبه تقریباً بین (۶۰) الی (۹۰) دقیقه به طول انجامید. مصاحبه‌ها تقریباً تا جایی که امکان دستیابی به داده‌های جدید دیگر فراهم نبود، ادامه یافت. همچنین قابل ذکر است، جامعه آماری در پژوهش حاضر نیز شامل متخصصان و نخبگان در حوزه مطالعاتی (گردشگری، برنامه‌ریزی شهری و روستایی) هستند. به منظور گردآوری جامعه نمونه از روش نمونه‌گیری هدفمند (تا زمان اشباع نتایج) صورت گرفت، که در نهایت تعداد (۲۴) نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شد.

شهرستان چابهار با وسعتی بالغ بر ۱۳۱۶۲ کیلومتر مربع حدود ۷ درصد از مساحت کل استان سیستان و بلوچستان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان ۳ مرکز شهری و ۵ بخش، ۱۱ دهستان و ۵۹۲ آبادی دارای سکنه دارد. چابهار علاوه بر موقعیت بازرگانی، دارای جاذبه‌های فراوان تاریخی و طبیعی است. آب و هوای این شهر و پیرامون آن همیشه بهاری و معتدل است و به همین دلیل چابهار (چهار بهار) نامیده می‌شود. فاصله هوایی شهرستان چابهار تا تهران ۱۴۵۶ کیلومتر و فاصله زمینی از طریق جاده ایران‌شهر کرمان (۱۹۶۱ کیلومتر) است. فاصله بندرچابهار تا مرکز استان ۷۲۱ کیلومتر می‌باشد؛ بدینسان دورترین منطقه آزاد از بدنه کشور و تهران

مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین) /... که سجادی و افراخته

به شمار می رود. این شهرستان که در منتهی الیه جنوب خاور ایران در کنار آب‌های گرم عمان واقع شده است دارای ۱۳۰ کیلومتر مرز خاکی و حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی در دریای عمان دارد. چابهار بی گمان عهده دار نقش ژئوپلیتیکی و نظامی دریایی برجسته‌ای است و گذشته از اهمیتی که در زمینه امنیت داخلی و تحرکات کشورهای همسایه دارد، منافع ایران را در اقیانوس هند و دریای عمان و حتی خلیج فارس پاسداری می‌کند (مشفق، ۱۴۰۲).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه، منبع: نگارندگان پژوهش، ۱۴۰۳

یافته‌های پژوهش

به منظور شناسایی مجموعه عوامل در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین؛ عوامل در سه بخش علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر مورد بررسی قرار گرفته شد، و سپس به بررسی راهبردها و پیامدها پرداخته شد.

➤ عوامل علی

عوامل علی باعث شکل‌گیری پدیده با طبقه محوری می‌شوند. این عوامل مجموعه‌ای از طبقه‌ها و ویژگی‌هایشان است که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. جدول (۱) عوامل علی که منجر به توسعه گردشگری چابهار با تاکید بر رویکرد آمایش سرزمین می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی می‌شوند را نشان داده است.

جدول (۱): عوامل علی موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شونده‌گان
مدیریت یکپارچه	همکاری و انسجام بین سازمان‌های مسئول در توسعه گردشگری چابهار	X1, X2, X4, X6, X6, X7
	انسجام و مشارکت بین سازمان‌های ذی‌ربط	X2, X4, X5, X6
	توسعه حکمروایی خوب شهری چابهار	X6, X8
رویکرد نامتمرکز در برنامه‌های توسعه گردشگری	تغییر رویکرد توسعه از بالا به پایین به (پایین به بالا)	X11, X12, X14, X15, X19, X21, X22
	عدم دیدگاه بخشی در گردشگری	X23, X24
	توسعه برنامه جامع و هماهنگ از سوی سازمان‌های مسئول	X1, X2, X4, X24
	توجه به بازه زمانی و پیش بینی امکانات و خدمات لازم در توسعه گردشگری	X22, X23, X24
	توجه دولت به اقتصاد گردشگری چابهار با توجه به مطرح شدن بحث تمرکززدایی اقتصادی در کشور	X21, X22

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره ۲، شماره ۱، ۱۰۲-۸۸، بهار و تابستان ۱۴۰۴

X11, X15, X19, X20	تدوین مقررات و ضوابط توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین	قوانین و مقررات
X22	جلوگیری از قوانین دست و پاگیر	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

مطابق جدول (۱)، ۱۰ مفهوم در ۳ مقوله (مدیریت یکپارچه، رویکرد نامتمرکز در برنامه‌های توسعه گردشگری، قوانین و مقررات) به عنوان عوامل علی موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین شناسایی شدند.

➤ عوامل زمینه‌ای (بستر حاکم)

به عوامل خاصی که بر راهبردها تاثیر می‌گذارند، بستر گفته می‌شود و تمایز آنها از عوامل علی مشکل است. این عوامل را مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند، در مقابل عوامل علی مجموعه‌ای از متغیرهای فعال است. متغیرهای بسیار مرتبط را ذیل عوامل علی و متغیرهایی با ارتباط کمتر را ذیل بستر حاکم طبقه‌بندی می‌کنند. جدول (۲) عوامل زمینه‌ای که منجر به توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آنها دسته‌بندی شدند را نشان داده است.

جدول (۲): عوامل زمینه‌ای موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شونده‌گان
بودجه و اعتبارات در بخش گردشگری	تخصیص بودجه برای صنعت گردشگری چابهار	X22, X21, X24
سازوکارهای مناسب در توسعه شرکت‌ها، برندسازی و سرمایه‌گذاری	امکان‌سنجی و پیش‌بینی میزان بودجه به جاذبه‌های گردشگری	X1, X13, X14, X17, X19, X10, X11
پایش و ارزشیابی طرح‌های گردشگری	حمایت از شرکت‌های نوپا در حوزه تسهیلگری در امر گردشگری	X12, X13, X5
	نظارت بر انجام طرح‌ها و ارزیابی آنها از سوی متخصصان و نخبگان گردشگری، روستایی و شهری	X22, X23
تقویت مشارکت اجتماعی	تلاش در برندسازی ظرفیت‌های گردشگری چابهار از طریق تبلیغات	X22, X23
	توسعه سرمایه‌گذاری در بخش دولتی و خصوصی در زمینه تسهیلات گردشگری	X1, X2, X4, X24
تقویت مشارکت اجتماعی	پایش و ارزشیابی طرح‌های توسعه گردشگری در چابهار	X22, X23
	تشویق و مشارکت مردم در جهت جذب سرمایه در بخش گردشگری	X22, X23
	مشارکت ساکنین محلی در طرح‌های گردشگری با سازمان‌های مسئول	X1, X2, X5, X9, X10

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

همانطور که در جدول (۲) ملاحظه می‌گردد، ۹ مفهوم در قالب ۴ مقوله (بودجه و اعتبارات در بخش گردشگری، سازوکارهای مناسب در توسعه شرکت‌ها، برندسازی و سرمایه‌گذاری، پیش و ارزشیابی طرح‌های گردشگری و تقویت مشارکت اجتماعی)، از دل مصاحبه‌ها به عنوان عوامل زمینه‌ای استخراج شدند.

مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین) .../ که سجادی و افراخته

➤ عوامل مداخله‌گر

عوامل مداخله‌گر عواملی هستند که راهبردها از آنها متأثر می‌شوند. این عوامل را مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط تشکیل می‌دهند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند و صبغه علی و عمومی دارند. جدول (۳) عوامل مداخله‌گر موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین است.

جدول (۳): عوامل مداخله‌گر موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شونده‌گان
کاهش فساد اداری در بین سازمان‌های ذی‌ربط	تغییر دیدگاه نهادهای حاکمیتی به سمت گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین	X12, X13, X5
	جلوگیری از نگاه اقتصادی مدیران نسبت به پروژه‌های گردشگری	X22, X23
	عدم تبعیض در بین سازمان‌های ذی‌ربط در ارائه خدمات گردشگری	X21, X23, X24
توجه به ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چابهار در سندهای فرادست	توجه به منطقه در سندهای فرادست (طرح جامع ملی گردشگری و طرح جامع گردشگری استان)	X1, X2, X5
	برخورداري از قدمت و سابقه تاریخی و شکل‌گیری هویت اجتماعی و فرهنگی ساکنین محلی	X4, X6, X7, X8, 10
	توجه به شرایط محیطی و جغرافیایی	X22, X23
	توجه به شرایط اقتصادی	X24

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

مطابق جدول (۳)، مقولات (کاهش فساد اداری در بین سازمان‌های ذی‌ربط و توجه به ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چابهار در سندهای فرادست) به عنوان عوامل مداخله‌گر موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین تعیین شدند.

➤ راهبردها (کنش‌ها و تعاملات)

راهبردها بیانگر رفتارها، واقعیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که تحت تاثیر عوامل مداخله‌گر و بستر حاکم حاصل می‌شوند. جدول (۴) راهبردهایی که منجر به توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی شدند.

جدول (۴): راهبردهای موثر در توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شونده‌گان
گفتمان‌سازی بین سازمان‌های ذی‌ربط	توسعه فضای تنفسی با عزم همگان اعم از مدیران شهری، گردشگری، روستایی در خصوص توسعه گردشگری	X1, X2, X5, X6, X11, X12, X13, X14, X16
	هم‌اندیشی متخصصان و کارشناسان در راستای شناسایی نقاط قوت و ضعف گردشگری در منطقه	X17, X18, X19, X20
	هم‌اندیشی متخصصان و کارشناسان در راستای شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات توسعه گردشگری در منطقه	X10, X11
توسعه پژوهش‌ها در زمینه گردشگری با	پژوهش‌های کاربردی در خصوص برنامه‌ریزی جذب گردشگری با رویکرد برنامه‌ریزی فضایی	X21, X22, X23, X24

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره ۲، شماره ۱، ۱۰۲-۸۸، بهار و تابستان ۱۴۰۴

X22, X24	شناسایی پیشران‌ها و پسران‌های توسعه گردشگری و آینده‌پژوهی این صنعت در چابهار	رویکرد آمایش
X11, X12, X13	انجام مطالعات در زمینه تعیین میزان تقاضای بازدیدکنندگان در استفاده از جاذبه‌های گردشگری	
X14, X15, X17	تهیه طرح‌های جامع و امکان‌سنجی الگوهای گردشگری چابهار	
X10, X11	تبیین و آموزش مبانی گردشگری با رویکرد آمایش در قالب کارگاه‌های مختلف از سوی سازمان‌های ذی‌ربط	توسعه آموزش و آگاهی در زمینه گردشگری در سازمان‌های ذی‌ربط
X1, X2, X4, X7	تبیین آثار و نتایج توسعه گردشگری با رویکرد آمایش	
X7, X8, X9, 11, X12	ترسیم نتایج و دستاوردهای توسعه گردشگری	
X11, X14, X17	آموزش عوامل شتاب‌دهنده در توسعه گردشگری	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

همانطور که در جدول (۴) مطرح شد ۳ مقوله (گفتمان‌سازی بین سازمان‌های ذی‌ربط، توسعه پژوهش‌ها در زمینه گردشگری با رویکرد آمایش و توسعه آموزش و آگاهی در زمینه گردشگری در سازمان‌های ذی‌ربط)، به عنوان راهبردهای موثر در توسعه گردشگری چابهار محسوب شدند.

➤ پیامدها

پیامدها، مقوله‌ها و طبقاتی هستند که بیانگر نتایج و تبعات اتخاذ راهبردها می‌باشند. جدول (۵) پیامدهایی که از توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین حاصل می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی می‌شوند را نشان می‌دهد.

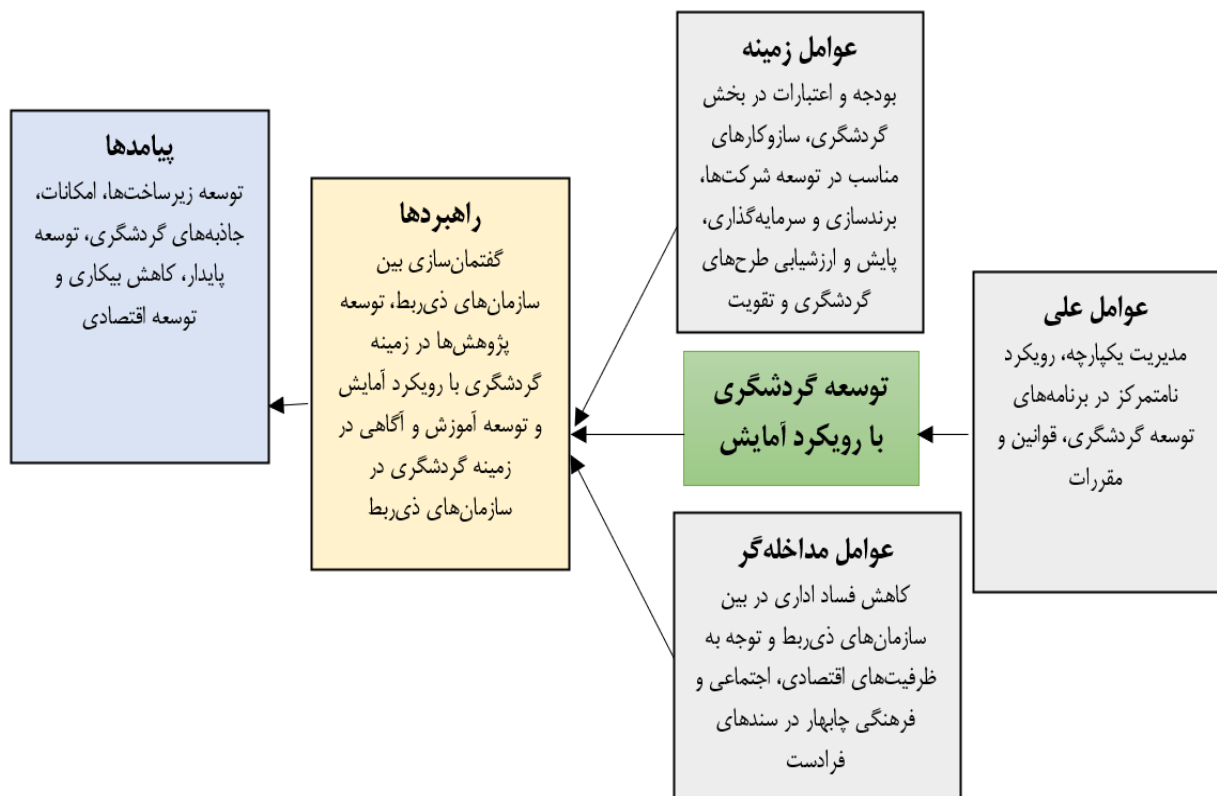
جدول (۵): پیامدهای حاصل از توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شونده‌گان
توسعه زیرساخت‌ها، امکانات، جاذبه‌های گردشگری	توسعه در زیرساخت‌های اقامت گردشگری	X1, X2, X4, X24
	توسعه امکانات تفریحی	X22, X23, X24
	توسعه سایت‌های اینترنتی گردشگری	X22, X23
	توسعه جاذبه‌های انسان ساخت	X22, X23
	گسترش منابع گردشگری	X2, X4, X6
توسعه پایدار	توسعه جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی	X6, X5, X8, X18, X19, X20
	پایداری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی چابهار	X20, X21, X22, X23, X24
کاهش بیکاری	رونق گردشگری در حل نمودن معضل بیکاری	X11, X12, X15
	درآمدزایی و اشتغال	X14, X15
توسعه اقتصادی	رشد اقتصادی منطقه	X1, X2, X4, X24
	فراهم شدن زمینه‌ای جهت رفع تنگناهای گردشگری	X22, X23, X24

مدل پارادایمیک توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمین.../ که سجادی و افراخته

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

مطابق جدول (۵) پیامدهای حاصل از توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین در محوریت مقولات (توسعه زیرساخت‌ها، امکانات، جاذبه‌های گردشگری، توسعه پایدار، کاهش بیکاری و توسعه اقتصادی) تعیین شدند. در نهایت شکل (۲) به عنوان مدل پارادایمیک توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین طراحی شد.

شکل (۲): مدل پارادایمیک توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳

بحث

در این پژوهش، مدل پارادایمیک توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش، با استفاده از راهبرد نظریه داده بنیاد تبیین شد. هدف از انجام پژوهش، شناخت دیدگاه‌های متخصصان و کارشناسان در خصوص مقوله‌های تاثیرگذار بر توسعه گردشگری در این منطقه بود. با مروری بر یافته‌های تحقیق، در قسمت عوامل علی، سه مقوله مدیریت یکپارچه، رویکرد نامتمرکز در برنامه‌های توسعه گردشگری، قوانین و مقررات به دست آمد. برای توسعه گردشگری چابهار با رویکرد آمایش سرزمین، آنچه بیش از همه موثر است، تغییر رویکرد توسعه از بالا به پایین است، هر چند که این رویکرد در سال‌های اخیر جای خود را به رویکرد پایین به بالا داده است، ولی در بسیاری از شهرهای استان غالب بودن رویکرد متمرکز خلل بزرگی بر سر راه توسعه است، که به نوبه خود دیدگاه بخشی را نسبت به بخش گردشگری ایجاد نموده است. از این رو لازم است با غلبه بر رویکرد متمرکز، دولت به اقتصاد گردشگری چابهار با توجه به اینکه تمرکززدایی اقتصادی در کشور مهم است، توجه نماید و با امکانات و خدمات لازم در راستای توسعه گردشگری را در بازه‌های زمانی پیش‌بینی نماید.

از سوی دیگر، تاکید شد بین سازمان‌های مسئول در گردشگری همکاری و انسجام لازم صورت گیرد، و به طور کلی حکمروایی خوب شهری در تمامی ارگان‌های مرتبط به بهترین شکل ایجاد شود. قوانین و مقررات نیز از دیگر موارد مهم و بااهمیت در این امر محسوب می‌شود، چرا که گاهی اوقات وجود قوانین دست و پاگیر، مسیر توسعه گردشگری را در چابهار با مشکل مواجه می‌کنند.

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره ۲، شماره ۱، ۱۰۲-۸۸، بهار و تابستان ۱۴۰۴

از سوی دیگر، بر اساس مدل پارادایمیک، توسعه گردشگری چابهار با عواملی از جمله: بودجه و اعتبارات در بخش گردشگری، سازوکارهای مناسب در توسعه شرکتها، برندسازی و سرمایه‌گذاری، پایش و ارزشیابی طرح‌های گردشگری و تقویت، در ارتباط است. از این رو عوامل علی شرط لازم و کافی برای توسعه گردشگری در این منطقه نیست و علاوه بر آن باید به سایر عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر توجه داشت. از جمله تخصیص بودجه برای صنعت گردشگری چابهار و امکان‌سنجی و پیش‌بینی میزان بودجه به هر یک از جاذبه‌های گردشگری، تاریخی، فرهنگی، طبیعی و ...، و حمایت از شرکت‌های نوپا در حوزه تسهیل‌گری در امر گردشگری بسیار مهم است و البته لازم به ذکر است که سرمایه‌گذاری در بخش دولتی و خصوص در زمینه تسهیلات گردشگری باید توسعه یابد. علاوه بر آن، نیز نظارت بر طرح‌های گردشگری از سوی متخصصان و نخبگان باید اعمال شود، و به مشارکت اجتماعی مردم در جهت جذب سرمایه و کمک به توسعه طرح‌های گردشگری توجه ویژه‌ای گردد. در کنار عوامل علی و زمینه‌ای، مقولات: کاهش فساد اداری در بین سازمان‌های ذی‌ربط و توجه به ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چابهار در سندهای فرادست؛ به عنوان عوامل مداخله‌گر در توسعه گردشگری چابهار شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری چابهار نباید تک بعدی باشد، و باید به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های منطقه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توجه شود، و توجه به منطقه در سندهای فرادست (طرح جامع ملی گردشگری و طرح جامع گردشگری استان)، می‌تواند اقتصاد منطقه را متحول سازد. از سوی دیگر، تغییر در دیدگاه نهادهای حاکمیتی به سمت گردشگری باید لحاظ گردد به طور مثال تمام ارگان‌ها باید مسائل سازمان خود را با رویکرد گردشگری تعریف نمایند و نگاه اقتصادی مدیران نسبت به پروژه‌های سودآور تغییر کند و به جای آنکه تنها صرفه اقتصادی طرح‌ها مهم باشد، به مسائل فرهنگی، اجتماعی و محیطی منطقه نیز توجه شود. با شناسایی عوامل مطرح شده، راهبردهایی از جمله: گفتمان‌سازی بین سازمان‌های ذی‌ربط، توسعه پژوهش‌ها در زمینه گردشگری با رویکرد آمایش و توسعه آموزش و آگاهی در زمینه گردشگری در سازمان‌های ذی‌ربط، پیشنهاد شد که اگر راهبردها به درستی اجرا شوند منجر به توسعه گردشگری خواهند شد.

پیامدهای توسعه گردشگری در چابهار با رویکرد آمایش سرزمین نیز شامل: توسعه زیرساخت‌ها، امکانات، جاذبه‌های گردشگری، توسعه پایدار، کاهش بیکاری و توسعه اقتصادی، می‌باشد. نهایتاً پیامدهایی که از این توسعه گردشگری به دست آمده، را باید مورد رصد و بررسی قرار داد زیرا با بررسی پیامدها می‌توان به نقاط قوت و ضعف پی برد و در جهت اصلاح و تقویت و بهبود آن گام برداشت، بنابراین نتیجه می‌گیریم که مدیران گردشگری در چابهار با بهره‌گیری از عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر شناسایی شده توسعه گردشگری در این پژوهش، به بررسی شکاف وضعیت مطلوب و وضعیت موجود در زمینه گردشگری در منطقه پرداخته و سپس اقدامات لازم و اجرایی را در راستای توسعه این بخش از اقتصاد کشور را در راستای آمایش سرزمین به عمل آورند. البته باید اشاره نمود که پیامدهای گردشگری صرفاً مثبت نبوده بلکه تجربه دنیا نشان داده است که در صورت مدیریت نامناسب گردشگری، تمام محیط پیرامون آن اعم از محیط طبیعی، اجتماعی فرهنگی از آن متاثر می‌گردد.

حامی مالی

حامی مالی ندارد.

سهام نویسندگان در پژوهش

سهام نویسندگان برابر است.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند هیچ نوع تعارض منافی ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از تمام همکاران محترم جهت همکاری در این پژوهش، کمال قدردانی و تشکر را دارند.

منابع

اعتمادی، کیانا و صارمی، حمید رضا. (۱۴۰۱). توسعه پایدار گردشگری چابهار: رهیافتی برای برون‌رفت از توسعه‌نیافتگی. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۵(۴۱)، ۱۹۷-۲۱۰.

https://www.armanshahrjournal.com/article_168911.html

امیرانتخابی، شهرام، اکبری، مجید، طالشی انبوهی، مرضیه، درویشی، هدایت‌الله. (۱۴۰۱). تحلیل ظرفیت‌سنجی توسعه منطقه‌ای با رویکرد آمایش سرزمین (مورد مطالعه استان کرمانشاه). نشریه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی. ۹(۳)، ۶۵-۷۸.

<https://doi.org/10.30473/psp.2023.58891.2468>

آرامی، حسین. (۱۳۹۳). تفاهم بر سر انتظارات از آمایش سرزمین، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران - پاپلی یزدی، محمد حسین، سقایی، مهدی. (۱۳۸۵). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). سمت، تهران.

پرنیان، حاتم، زیاری، کرامت‌الله، میره‌ای، محمد و مدیری، مهدی. (۱۳۹۶). استراتژی‌های توسعه مناطق مرزی با رویکرد آمایش سرزمین (ناحیه مطالعاتی: ارومیه - سلماس). فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»، ۲۶(۱۰۴)، ۱۷۳-۱۸۴.

<https://doi.org/10.22131/sepehr.2018.30532>

پرویزی، امیررضا. (۱۴۰۳). گردشگری، ارزیابی و آمایش سرزمین. پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی علوم کشاورزی-محیط زیست، توسعه شهری و روستایی.

<https://civilica.com/doc/2059629/>

پوراصغر، فرزاد و ویسی، رضا. (۱۳۹۱). آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار. اقتصاد مالی، ۵(۱۴)، ۱۸۴-۱۹۵.

https://journals.iau.ir/article_510700_50208f9159e08956eb2a6c25d30f18a2.pdf

حسینی، سیده سمیه، تقوایی، مسعود. (۱۳۹۷). آمایش سرزمین و راهبردهای توسعه گردشگری پزشکی در راستای گسترش دهکده‌های سلامت، نمونه موردی: منطقه دو سلامت، مجله شهری و منطقه‌ای. ۳(۷)، ۳۱-۷۷.

<https://doi.org/10.22054/urdp.2020.54017.1236>

دوریشی، هدایت‌الله، شرفی، سیامک، بیرانوندزاده، مریم. (۱۳۹۹). تحلیل فرصت‌ها و قابلیت‌های آینده گردشگری ورزشی مبتنی بر رویکرد آمایش سرزمین نمونه پژوهش: استان لرستان. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. ۳۱(۳)، ۱-۲۰.

<https://doi.org/10.22108/gep.2020.125139.1357>

رحیمی، سمیه، هوشیار، حسن. (۱۳۹۸). راهبردهای توسعه گردشگری شهری از دیدگاه آمایش سرزمین (مورد مطالعه: استان کردستان). فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). ۹(۲)، ۳۱۷-۳۳۴.

https://www.jgeoqeshm.ir/article_89042.html

رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۹۶). رهیافت جدید منطقه‌ای برای برون‌رفت از چالش‌های سکونتگاه‌های انسانی، تهران: نشر تیسرا. -زارعی‌متین، حسن. سیدجوادین، سیدرضا. رحیم‌پور، علی. باقری، مسلم. (۱۳۹۱). تبیین مسائل صنعت گردشگری جمهوری اسلامی ایران. اندیشه مدیریت راهبردی. ۱۱(۶)، ۷۳-۱۰۶.

<https://doi.org/10.30497/smt.2012.1024>

شمس‌الدینی، علی. درخشان، الهام. کریمی، ببرز. (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات توانمندسازی نیروی انسانی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد). برنامه‌ریزی منطقه‌ای. ۶(۲۴)، ۸۹-۱۰۰.

https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_2161_4ca959b16530d4fbd7f7da101daef78f.pdf

صرافی، مظفر. (۱۳۹۳). آمایش سرزمین چیستی و چرا، همایش آمایش سرزمین زیربنای توسعه، تهران
عزت‌الله عزتی، شمس‌الدین شکری. (۱۳۹۱). بررسی جایگاه چابهار در ترانزیت شمال جنوب و نقش آن در توسعه شهرهای همجوار. نشریه جغرافیایی سرزمین، ۹(۳۶)، ۱-۱۴.

<https://www.magiran.com/paper/citation?ids=2264392>

عزیزی، ثریا. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. پورطاهری، مهدی. صادقی سقدل، حسین. (۱۴۰۳). تحلیل فضایی خوشه‌های گردشگری با تاکید بر کسب و کارهای کوچک روستایی (مورد مطالعه: منطقه ۹)، *مجله علمی آمایش سرزمین*، ۱۶ (۱)، ۸۶-۶۹

https://jtcp.ut.ac.ir/article_94992_ffd46fc8699a0001db70fa51e1d0de48.pdf

عظیمی آملی، جلال. قنبری، پروین. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی توسعه گردشگری با رویکرد آمایش سرزمینی (نمونه مورد مطالعه: شهر ساحلی سرخرود). *فصلنامه علمی و پژوهشی-جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*. ۶ (۲)، ۱۶۱-۱۸۳.

https://www.jgeoqeshm.ir/article_54193_6fc108b2bbc1e70820b6e2938bc2c374.pdf?lang=en

فتحی پور، ارسلان، قدمی، محسن، هندیانی، عبدالله و رضایی، علی اکبر. (۱۳۹۷). جایگزینی صنعت گردشگری با درآمد نفت؛ ضرورت تحقق امنیت پایدار. *فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۲۱ (۸۱)، ۳۳-۵۶.

https://quarterly.risstudies.org/article_81872.html

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (با اصلاحات ۱۳۶۸). تهران: دبیرخانه شورای نگهبان، ۱۳۶۸.

مدنی، سیده نیوشا، (۱۳۹۵). شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر در رقابت پذیری منطقهای در استان گیلان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده هنر و معماری.

مشفق، زهرا. (۱۴۰۲). راهبردهای فعال‌سازی جایگاه ژئواستراتژیک بندر چابهار در دیپلماسی راه ایران. *نشریه امنیت اقتصادی*، ۱۱ (۹)، ۴-۱۸.

<https://www.magiran.com/volume/213918>

مقصودی، مهران، شمسی‌پور، علی اکبر، نوربخش، سیده‌فاطمه و یزدان‌پناه اسرمی، مهدی. (۱۳۹۱). تحلیل و ارزیابی پتانسیل‌ها و راهبردهای توسعه‌ی اکوتوریسم در منطقه‌ی مرنجاب. *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۳ (۷)، ۲۵-۴۱.

https://jargs.hsu.ac.ir/article_161300.html

هوشیار، محمود، آذرخش، مصطفی. (۱۴۰۲). تدوین استراتژی‌های توسعه گردشگری شهرستان سردشت با رویکرد آمایش سرزمین. *جغرافیا و روابط انسانی*، ۴۵ (۴)، ۵۹۱-۶۰۰.

<https://doi.org/10.22034/gahr.2022.364653.1754>

Abby, L. Geifrey, W. (2006). Planning tourism employment: a developing county perspective. *Tourism Mangement*, 27, 159-170.

<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.08.004>

Albrechts, L. (2006). Bridge the Gap: From Spatial Planning to Strategic Projects, *European Planning Studies*, 14 (10), 1487-500.

<http://dx.doi.org/10.1080/09654310600852464>

Amir Entekhabi, S., Akbari, M., TaleshiAnbohi, M., & Darvishi, H. (2022). Capacity Analysis of Regional Development with Spatial Planning Approach (Case study: Kermanshah Province). *Physical Social Planning*, 9(3), 65-78. [In Persian].

<https://doi.org/10.30473/psp.2023.58891.2468>

Arami, H. (2014). *Consensus on expectations from spatial planning*. In *Conference on Spatial Planning as the Infrastructure of Development*, Tehran, Iran. [In Persian].

arvishi, H. , sharafi, S. and beyranvandzadeh, M. (2020). Assessment of Opportunities and Future Capabilities of Sports Tourism Based on Spatial Planning Approach (Case Study: Lorestan Province). *Geography and Environmental Planning*, 31(3), 1-20. [In Persian].

<https://doi.org/10.22108/gep.2020.125139.1357>

Azimi Amoli, J. and Ghanbari, P. (2016). The Pathology of Tourism Development with the Approach of Land Use Planning (Case Study: the Coastal City of Sorkhrood). *Geography (Regional Planning)*, 6(22), 161-183. [In Persian].

https://www.jgeoqeshm.ir/article_54193_6fc108b2bbc1e70820b6e2938bc2c374.pdf?lang=en

Azizi, S. , Eftekhari, A. R. , Pourtaheri, M. and Sadeghi Saghdel, H. (2024). Spatial Analysis of Tourism Clusters with an Emphasis on Small Businesses in Rural (Study Case: Territorial Region 9). *Town and Country Planning*, 16(1), 69-86. [In Persian].

https://jtcp.ut.ac.ir/article_94992_ffd46fc8699a0001db70fa51e1d0de48.pdf

Davoudi, S. & Strange, I. (2007). *Conceptions of Space and Place in Strategic Spatial Planning*. London, UK: Routledge.

- parnian, H. , Ziyari, K. , Mirehie, M. and modiri, M. (2018). Development Strategies of Border Regions with Spatial Planning Approach Case Study: Urmia-Salmas Zone. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 26(104), 173-184. [In Persian]
<https://doi.org/10.22131/sepehr.2018.30532>
- Parvizi, A. R. (2024). *Tourism, evaluation, and spatial planning*. In *15th International Conference on Agricultural Sciences, Environment, Urban and Rural Development*. [In Persian].
<https://civilica.com/doc/2059629/>
- Pearce, P. L. (2000), Fundamentals of tourist motivation. In D. G. Pearce & R. W Sutter (Eds) *Tourism research: Critiques and challenges*, 113-124. London: Rutledge.
- Pour-Asghar, F., & Vaisi, R. (2012). *Spatial planning as a basis for sustainable tourism development*. *Financial Economics*, 5(14), 184-195. [In Persian].
https://journals.iau.ir/article_510700_50208f9159e08956eb2a6c25d30f18a2.pdf
- Rahimi, S. and Hoshyar, H. (2019). Land use development strategies of urban tourism perspective(Case study: Kurdistan). *Geography (Regional Planning)*, 9(34), 317-334. [In Persian].
https://www.jgeoqeshm.ir/article_89042.html
- Rokneddin Eftekhari, A. (2017). *A new regional approach to overcoming the challenges of human settlements*. Tehran, Iran: Tisa Publishing. [In Persian].
- Sarrafi, M. (2014). *Spatial planning: What and why*. In *Conference on Spatial Planning as the Infrastructure of Development*, Tehran, Iran. [In Persian].
- Shamsoddini, A., Derakhshan, E., & Karimi, B. (2017). The effect of empowerment of human resources in tourism development Case Study: Kohgiluyeh & Boyer-Ahmad province. *Regional Planning*, 6(24), 89-100. [In Persian].
https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_2161_4ca959b16530d4fbddf7da101daef78f.pdf
- Stabler, M.J. Papatheodoro, A. Sinclair. M.T. (2010). *The economics of tourism* Abingdon: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203864272>
- Trkulja, S., Tomic, B., & Zivanovic, Z. (2012). Serbian Spatial Planning among Styles of Spatial Planning in Europe, *European Planning Studies* 20 (10), 1729-1746
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654313.2012.713327>
- Williams, R.H. 2000. Constructing the European Spatial Development Perspective: for whom? *European Planning Studies*.
<http://dx.doi.org/10.1080/713666410>
- Zarei Matin, H. , Seyedjavadein, S. R. , Rahimpour, A. and Bagheri, M. (2012). Explaining I.R. of Iran's Tourism Industry Challenges. *Strategic Management Thought*, 6(1), 73-106. [In Persian].
<https://doi.org/10.30497/smt.2012.1024>
- Zheng, Q., Jiang, G., Yang, Y., Zhou, D., & Qu, Y. (2019). Does spatial equilibrium of factor allocation inevitably bring about high benefits for regional development? An empirical study of the Beijing-Tianjin-Hebei region, China. *Habitat International*, 95, 102066
<http://dx.doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.102066>